

Universiteit
Leiden
The Netherlands

A grammatical description of Shiwiar

Kohlberger, M.

Citation

Kohlberger, M. (2020, June 29). *A grammatical description of Shiwiar*. LOT dissertation series. LOT, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/123115>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/123115>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/123115> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Kohlberger, M.

Title: A grammatical description of Shiwiar

Issue Date: 2020-06-29

Samenvatting in het Nederlands

Een grammaticale beschrijving van het Shiwiar

Dit proefschrift behelst een grammatica van het Shiwiar, een Chichamtaal (ook wel Jivaroaanse taal) met ongeveer 1200 sprekers in het laaggelegen Amazonegebied van Oost-Ecuador en Noord-Peru. Dit werk is de eerste grammaticale beschrijving van deze taal en is gebaseerd op een corpus van 30 uur aan natuurlijk gesproken taaldata dat verzameld is tijdens 12 maanden veldwerk tussen 2011 en 2016 in de Ecuadoriaanse provincie Pastaza. Dit proefschrift heeft in de eerste plaats het doel om een analyse te verschaffen van alle belangrijke domeinen van taalkundige structuur van het Shiwiar. Daarnaast biedt het, met behulp van areale en typologische literatuur, inzicht in de diachrone ontwikkeling van deze structuren en hun functies.

In Hoofdstuk 1 worden de theoretische beginselen van deze grammatica uitgelegd. Dit proefschrift is het resultaat van een taalkundige methode waarbij de data leidend zijn. Het is gebaseerd op de aanname dat formele taalkundige structuren mettertijd worden gevormd door druk van communicatieve, sociale, cognitieve en anatomische aard. Daarom wordt het Shiwiar in dit werk beschouwd in zijn sociale en culturele context en wordt het onderzocht aan de hand van daadwerkelijke taaldata die geproduceerd zijn in een interactief discours. Bovendien streeft dit werk een hoge mate van datatransparantie na: elk voorbeeld in de tekst is geciteerd en bevat een verwijzing naar de originele opname, zodat de lezer elke stap van het analytische proces kan nagaan.

Hoofdstuk 2 bevat een inleiding tot het Shiwiar. Vanuit typologisch perspectief toont het Shiwiar eigenschappen die typisch zijn voor andere Andes- en Amazonetalen: een kleine foneeminventaris, sterk synthetische morfologie, een constituentenvolgorde met het predicaat aan het einde, een kleine verzameling telwoorden, complexe morfologie van tijd, aspect en modus, en een uitgebreid gebruik van *clause chaining*. Het Shiwiar maakt deel uit van de Chichamfamilie, en is nauw verwant met zijn 4 zusters talen. Het heeft echter intensief contact gehad met niet-verwante talen in de regio, zoals Quechuatalen en Kandozi-Chapra, die duidelijk sporen hebben achtergelaten in de woordenschat, fonologie, morfologie en syntaxis van het Shiwiar. Recenter is het Shiwiar in contact gekomen met het Spaans en hoewel het Shiwiar nog steeds door nagenoeg iedereen in de Shiwiargemeenschap wordt gesproken, zijn er indicaties dat de jongere generaties in de toekomst voorkeur zullen geven aan het Spaans.

Hoofdstuk 3 is een korte etnografische beschrijving van het Shiwiarvolk. De Shiwiar zijn een van de 15 officieel erkende inheemse

volkeren van Ecuador, en de overgrote meerderheid van de Shiwiar leeft in een van veertien dorpen in de provincie Pastaza, in een gebied ongeveer ter grootte van Luxemburg. Zij onderhouden zich van oudsher met jagen en verzamelen, tuinbouw en visvangst. Hun manier van leven ondergaat momenteel echter een snelle verandering door het toenemende contact met de *mainstream* cultuur van Ecuador. Rituele liederen zijn een belangrijk onderdeel van de orale traditie van de Shiwiar, die tijdens feestelijke aangelegenheden worden begeleid op fluiten, trommels en strijkinstrumenten. De meeste huwelijken van de Shiwiar zijn exogaam (dat wil zeggen, er zijn mensen van andere etnische groepen bij betrokken), en kinderen nemen de etnische identiteit over van hun vaders. Deze exogamie heeft geresulteerd in een langdurige meertaligheid in de hele regio, hetgeen wordt versterkt met de komst van elke nieuwe generatie. Het is niet ongebruikelijk voor een Shiwiar om drie of meer talen te spreken.

Hoofdstuk 4 is een gedetailleerde beschrijving van de methodologie en de bronnen die in dit werk zijn gebruikt. De data zijn verzameld door middel van collaboratief veldwerk met de Shiwiar-gemeenschap, voornamelijk op drie plekken: Juyuintsa, Puyo en Shell. Gedurende zes bezoeken werden 110 opnames gemaakt van verschillende genres, waaronder traditionele vertellingen, persoonlijke anekdotes, dorpsgesprekken, politieke redevoeringen en media-interviews. Meer dan dertig Shiwiar waren betrokken bij het opnemen en het annoteren van de data. Met het oog op wetenschappelijke transparantie is het gehele corpus beschikbaar gesteld in het Archive of the Indigenous Languages of Latin America (AILLA).

Hoofdstuk 5 betreft een analyse van Shiwiar fonetiek en fonologie. De foneeminventaris van de taal bevat 14 medeklinkers en 8 klinkers. Daarbij bestaan er geleende fonemen die alleen voorkomen in Spaanse leenwoorden, en een marginaal foneem, de glottisslag, dat alleen in een klein aantal woorden voorkomt. Een deel van de medeklinkers - /p, t, k, m, n, h, w/ - wordt gepalataliseerd als ze na een hoge voorklinker staan. Nasaliteit verspreidt zich vanuit nasale klinkers in twee richtingen tot de eerstvolgende obstruent of tot de woordgrens. Hoewel lettergrepen historisch gezien bestonden uit een enkele medeklinker en een klinker, staat de taal nu complexe onsets en coda's toe, die gevormd zijn door drie historische processen van elisie: vokaalapocope, consonantapocope en vokaalsyncope. Sommige elisieprocessen zijn vandaag de dag nog steeds actief in de taal: nasale stops aan het wordeinde worden bijvoorbeeld optioneel geëlideerd wanneer snel gesproken wordt. Fonologische woorden in het Shiwiar kunnen niet minder dan twee klinkers hebben; als een ongebonden morfeem slechts één klinker bevat, moet deze klinker verdubbeld worden als het morfeem in isolatie uitgesproken wordt. Ten slotte hebben Shiwiar woorden een enkele prosodische piek die eigenschappen vertoont van zowel klemtoon (die wordt namelijk uitgedrukt door middel van toonhoogte, lengte en een verhoogde amplitude) en toon (de prosodische piek kan zich verspreiden over meerdere

lettergrepen). De plaats van deze piek is echter niet voorspelbaar en verschilt van woord tot woord.

Hoofdstuk 6 is een overzicht van Shiwiar morfologie, syntaxis en informatiestructuur. Er zijn zes woordsoorten in de taal: naamwoorden, werkwoorden, bijwoorden, kwantificatoren, discourspartikels en ideofonen. Deze woordsoorten kunnen van elkaar onderscheiden worden door hun semantische eigenschappen, hun morfologische patronen en hun syntactische distributie. Shiwiar morfologie is sterk synthetisch, en neigt naar een agglutinerend type, hoewel er ook voorbeelden zijn van fusie. Morfemen vertonen een grote verscheidenheid in hun mate van gebondenheid, variërend van ongebonden wortels die in isolatie kunnen voorkomen tot clitics en affixen die enkel en alleen in combinatie met een wortel voorkomen. De volgorde van constituenten in het Shiwiar staat niet vast en kan worden gebruikt om informatiestructuur uit te drukken, maar er is een sterke voorkeur voor de volgorde SOV. Het gebruik van naamvallen wordt in het Shiwiar gedictieerd door een streng nominatief-accusatief systeem en grammaticale verhoudingen draaien voornamelijk om het onderscheid tussen subject en object. Dit onderscheid wordt morfologisch aangegeven in zowel het predicaat als diens argumenten: werkwoorden vertonen pronominale indexatie en naamwoorden worden verbogen in naamval. Het Shiwiar vertoont een typologisch zeldzame vorm van differentiële objectmarkering, waarbij de naamval van het zinsobject wordt bepaald door een eigenschap van het subject. Een erg prominente syntactische structuur in de taal is de zogenaamde *clause chain* (zinsketen), waarbij meerdere bijzinnen gecombineerd worden tot een lange keten, en de noties tijd, subject en modus uit worden gedrukt in het laatste werkwoord. Ten slotte gebruiken sprekers van het Shiwiar een rijk scala aan strategieën – prosodisch, syntactisch en/of morfologisch – om informatiestructuur zoals *focus* en *topic* uit te drukken.

Hoofdstuk 7 behandelt de nominale morfologie en de nominale frase. Naamwoorden kunnen worden opgedeeld in zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden en voornaamwoorden. Deze kunnen op zichzelf voorkomen of kunnen worden gecombineerd tot samenstellingen. Naamwoorden kunnen worden gecombineerd met derivatieve morfologie, zoals verkleining of ontkenning. Bezeten zelfstandige naamwoorden worden verbogen naargelang persoon en getal van de bezitter. Naamwoorden worden ook verbogen naar naamval: objectnaamval, genitief, locatief, ablatief, comitatief en temporaal. Sommige morfologische markering op naamwoorden, zoals de vocatief, de interrogatief en de *topic/focus*-markering, zijn semantisch gestoeld op discours en interactie. Naamwoorden kunnen predicatief gebruikt worden wanneer ze gecombineerd worden met het copulaencliticum. Hoewel er geen productieve derivatieve processen in de hedendaagse taal geattesteerd zijn die de woordsoort van een naamwoord veranderen, zijn er indicaties in de woordenschat dat werkwoorden in het verleden van naamwoorden konden worden afgeleid. Syntactisch gezien

komen naamwoorden voor in nominale frases zodra ze als argument gebruikt worden in een zin. Een nominale frase bestaat uit ten minste één naamwoord, maar kan ook complex zijn. In complexe nominale frases wordt een naamwoord gecombineerd met determinatoren (zoals aanwijzende voornaamwoorden), bijvoeglijke naamwoorden of bijvoeglijke bijzinnen. Naamwoorden kunnen worden samengevoegd tot een nominale frase, simpelweg door juxtapositie of met gebruik van de comitatieve naamval.

Hoofdstuk 8 behandelt het meest complexe morfologische domein in de taal: de verbale morfologie. De valentie van Shiwiar werkwoorden wordt op lexicaal niveau vastgesteld: elk werkwoord in de taal is van zichzelf intransitief, transitief of ditransitief. De valentie kan echter verhoogd worden door applicatieve en causatieve morfologie, of kan worden verlaagd door reflexieve en reciproque morfologie. Shiwiar werkwoorden vertonen aspectmarkering in bijna elke grammaticale context, en er zijn drie aspectuele waardes: perfectief, imperfectief en duratief. Het perfectieve en imperfectieve aspect zijn contrastief in zinnen met een finiet werkwoord in de tegenwoordige of verleden tijd, en ook in sommige nominalisaties op basis van participant. In alle andere contexten hangt de keuze van een perfectieve of imperfectieve werkwoordstam af van een andere morfologische categorie die in het werkwoord wordt uitgedrukt. Bijvoorbeeld, de toekomstige tijd kan alleen worden gevormd op basis van een imperfectieve stam, en simultaan ondergeschikte werkwoorden kunnen alleen worden gevormd van een imperfectieve stam. Het duratieve aspect wordt enkel en alleen uitgedrukt in zinnen in de gebiedende wijs, waar het contrasteert met het perfectieve aspect. Bij zowel ontkenning als de meervoudsvorm worden verschillende allomorfen gebruikt, afhankelijk van het aspect. Shiwiar werkwoorden vertonen altijd suffixen voor zowel het subject als het object, maar de morfemen zijn verschillend in finiete en nonfiniete werkwoorden. In finiete werkwoorden worden vijf tijdsvormen (tegenwoordig, recent verleden, ver verleden, nabije toekomst en algemene toekomst) en vier modi (bewerend, vragend, gebiedend en uitroepend) onderscheiden. Er zijn vijf strategieën om een zelfstandig naamwoord van een Shiwiar werkwoord af te leiden: twee processen produceren een nominalisatie op basis van subject, twee op basis van object of locatie, en een op basis van handeling of toestand. Deze nominalisaties kunnen referentieel (als zelfstandige naamwoord), of predicatief (in combinatie met een copulaencliticum) worden gebruikt. Ten slotte zijn er vier hulpwerkwoorden in de taal die semantisch gezien statief zijn en één hulpwerkwoord dat intentie uitdrukt.

In engere zin voorziet dit proefschrift in een beschrijving en analyse van alle belangrijke grammaticale structuren van het Shiwiar. In ruimere zin echter, door licht te schijnen op zowel de overeenkomsten van Shiwiar grammatica met grammatica's van andere talen als op haar unieke eigenschappen, draagt dit proefschrift bij aan onze algemene kennis van

menselijke talen, hoe ze worden gebruikt, hoe ze mettertijd veranderen en hoe ze intrinsiek worden gevormd door hun socio-culturele context.

